

Kommunikáció külföldiekkel: a tolmácsolás jelentősége

A visegrádi országokban (Lengyelország, Magyarország, Csehország, Szlovákia) és Ukrajnában alkalmazott gyakorlat összehasonlítása

Emberi Jogi Liga, Pozsony

Mgr. Helena Tužinská, PhD.

2011 július

A projektet a Nemzetközi Visegrádi Alap támogatta

Fordítás: Szántai Vecsera Orsolya

A tanulmány megállapításai a projektben részt vevő partnerszervezetek tapasztalatain és észrevételein alapulnak, és a 2010-2011-es év során alkalmazott állami gyakorlatot mutatják be. A megállapítások és a javaslatok nem különböztetnek a különböző állami szervek, hivatalok között. „*Meghallgatás*” alatt minden olyan eljárást érteni kell, ahol állami szerv kerül kapcsolatba külföldivel, mivel az említett problémák különböző mértékben, de minden állami hivatalnál jelentkeznek. Az egyes hivataloknál jelentkező jellemző problémákat a nemzeti tanulmányok részletezik.

Bevezető

A különböző nyelven beszélő emberek kommunikációja leginkább egy kalandhoz hasonlítható: minden nyelv máshogy kódolja szavakba a jelentéseket. Megfelelő tolmács hiányában félreértések keletkezhetnek. Az állami hivatalok külföldiekkel történő kommunikációja ennél sokkal összetettebb. Míg a tartózkodási engedélyt igénylő külföldi állampolgárok a kérelmezők, addig a hivatalnokok a döntéshozók. A tolmács független szerepet tölt be a két fél között. A tapasztalatok azt mutatják, hogy sok esetben nem biztosítanak megfelelő tolmácsot a külföldi számára. Ez az összehasonlító tanulmány a visegrádi országok és az ukrainai jogászok tapasztalatait mutatja be a külföldiek számára biztosított tolmácsolással kapcsolatban.

A külföldiekkel kapcsolatos eljárások során alkalmazott tolmácsolásra vonatkozó gyakorlat megfigyelésével foglalkozó projektet az Emberi Jogi Liga kezdeményezte. 2010-ben együttműködve a lengyel emberi jogokkal foglalkozó Helsinki Alapítvánnyal (Helsinki Foundation for Human Rights - HFHR), a Magyar Helsinki Bizottsággal, a cseh Menekülteket Segítő Szervezettel (Organisation for Aid to Refugees – OPU) és az ukrainai Caritasszal, kérelmet nyújtott be a Nemzetközi Visegrádi Alaphoz anyagi támogatás céljából. A visegrádi országok képviselői, akik szakterülete alapvetően a külföldieknek nyújtott jogi segítségnyújtás, egyetértettek abban, hogy a tolmácsolás területe különös figyelmet igényel. A jelenleg nyújtott szolgáltatások minősége nem megfelelő, nem hatékony és nem tükrözi a rájuk fordított anyagi juttatásokat. 2011 márciusában Pozsonyban került sor arra a találkozóra, amelyen a szakemberek bemutatták megfigyeléseik eredményeit, majd javaslatot tettek néhány alapvető gyakorlati intézkedésre a nemzeti beszámolók keretében.

A nemzeti beszámolók az egyes országokban jellemző gyakorlatot mutatják be. A beszámolók a nemzeti jogszabályok előírásait veszik alapul, majd azokat a leggyakoribb hiányosságokat sorolják fel, amelyek az eljárások során alkalmazott tolmácsolás során merültek fel. A gyakorlatból származó példák a jogászok és más munkatársak megfigyelésén, illetve a külföldiek beszámolóin alapulnak. Az egyes esetekben megfigyelt és leírt problémák nem azt jelentik, hogy ezek minden egyes esetben felmerülnek.

Annak ellenére, hogy Közép-Európa egyes államainak törvényei és alkalmazási gyakorlata eltérő, az e tanulmányban bemutatott témák kisebb vagy nagyobb mértékben az egész régióra jellemzőek.

A nemzeti beszámolók címe egységes: *Practices in interviewing immigrants: legal implications*. Szerzői a külföldiekre vonatkozó jog szakértői: Lengyelországból Maja Tobiasz, Ukrajnából: Kristina Jarošová, Magyarországról: Szántai Vecsera Orsolya, Csehországból: Hana Franková, Szlovákiából: Zuzana Številová. Az összehasonlító tanulmány és a nemzeti beszámolók megtekinthetők az adományozó weboldalán <http://visegradfund.org/>, valamint a kutatásban részt vett partnerek weboldalain is: <http://hrl.sk/pages/publications>, <http://www.opu.cz/>, <http://helsinki.hu>, <http://www.hfhrpol.waw.pl/>, <http://www.caritas-uzhgorod.org/>

Valamennyi állam beszámolójának célja azonos: felhívni a figyelmet arra, hogy a tolmácsolás minősége döntő fontosságú a külföldiekkel kapcsolatos eljárások során. A visegrádi államok egyes országaiban az ENSZ és a nem állami szervezetek képzéseket szerveznek a tolmácsok és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalok, ill. Migrációs Hivatalok ügyintézői részére. A külföldiek viszont ettől sokkal szélesebb körben találkoznak állami és nem állami dolgozókkal: a rendőrségtől a munkaügyi hivatalokon keresztül a civil szervezetekig, amelyeknek ez a tanulmány kiindulópontként szolgálhat a további projektekhez. A mi célunk felhívni a figyelmet azokra a nem kívánatos és ismétlődő jelenségekre, amelyek az eljárás résztvevőinek igyekezte ellenére továbbra is megfigyelhetők.

Alapvetés

A kutatás alapvető kérdései a projektben résztvevők hosszú távú tapasztalatain és megfigyelésein alapulnak. A szervezetek képviselői rendszeresen találkoznak a tolmácsolás minőségére és a bánásmódra vonatkozó panaszokkal a különböző eljárások, valamint a hatóságokkal való együttműködés során. A fő kérdés az, hogy az eljárás során a jogi normák és az alkalmazási gyakorlat biztosítják-e a külföldiek számára alapvető jogaik gyakorlását, biztosítják-e a megfelelő és törvényes tolmácsolást számukra, valamint milyen hátrányok származnak a többi külföldre nézve a huzamosabb ideje fennálló nem megfelelő gyakorlat miatt.

A kutatás alatt ezért azokra a területekre összpontosítottunk, amelyek lényegesen befolyásolják a tolmácsolás minőségét:

- a meghallgatás körülményei és kontextusa
- hol és mikor történik a meghallgatás
- jelenlevő személyek: a hivatal képviselője, a tolmács, a külföldi
- a képzett tolmács jelenléte/hiánya
- az adott hivatalban alkalmazott tolmácsolási gyakorlat
- a tolmács nyelvi jártassága a jogi szakkifejezések területén
- a tolmács kommunikációs és interkulturális készségei
- a hivatal befolyása és a tolmács függetlensége
- pontatlan tolmácsolás esetén a külföldit érintő jogi következmények
- a pontatlan tolmácsolás esetén a tolmácsot érintő jogi következmények
- a meghallgatás lefolytatásának módja és ennek hatása a tolmácsolásra

A visegrádi országok közös történelmi múlttal rendelkeznek és a Schengeni térséghez tartoznak. Olyan nemzetközi szerződések és egyezmények kötelezettjei, amelyek biztosítják minden személy alapvető emberi jogait és szabadságát. A nemzetközi egyezményekből kifolyólag felelősségük nemcsak a migrációterületére korlátozódnak. A nemzeti beszámolók¹ azt mutatják, hogy a külföldiekkel való bánásmód során hasonló, sőt azonos problémák merülnek fel Ukrajnában, Lengyelországban, Magyarországon, Csehországban és Szlovákiában is. Az azonosított problémás gyakorlatok mind a külföldi, mind a hatóság számára hátrányosak. Ezen tanulmány célja a leggyakrabban megfigyelt módosítást igénylő jelenségek összeírása nemzeti és helyi szinten is. Az egyes országok szakértőinek találkozásán bemutatásra kerültek a már bevált alternatív eljárási gyakorlatok, illetve az újítási javaslatok is.

Nem célunk, hogy új javaslatokat dolgozzunk ki a tolmácsok számára, sokkal inkább cél a „rendszerbeli hiányosságok“ feltárása, melyek hozzájárulnak egy olyan helyzet kialakulásához, ahol következmények nélkül lehet nem megfelelő tolmácsokat alkalmazni. Azokban az esetekben, amikor olyan hiányosságokat állapítottunk meg a jogszabályokban, amelyek lehetővé teszik a hasonló hibák előfordulását, javasoljuk a jogszabályok módosítását. Ha a feltárt hiányosságok nem a jogszabályokat érintették, képzések szervezését² javasoltuk azok számára, akik tevékenysége és döntései jelentősen befolyásolják a külföldiek helyzetét.

¹Lásd: <http://hrl.sk/pages/publications>, <http://www.opu.cz/>, <http://helsinki.hu>, <http://www.hfhrpol.waw.pl/>, <http://www.caritas-uzhgorod.org/>

²A projekt része a korábbi kutatási eredmények angol nyelvre történő fordítása: Tužinská, H. 2011 "Questions of Description and Translation: Using Data from Anthropology and Ethnology in the Conduct and Interpretation of Interviews with Immigrants". Bratislava: Stimul. Elérhető szlovák és angol nyelven: <http://hrl.sk/pages/publications>, http://stella.uniba.sk/texty/HT_questions.pdf

A tolmácsolás során jelentkező problémák eredete:

- időhiány okozta stressz
- az alkalmazottak nagyszámú fluktuációja
- a szakszerű eljárás mellőzése
- a bevett, működésképtelen szokások, szabályok további alkalmazása
- hivatalosság és az ellenséges légkör
- az alkalmazottak motiválatlanok és értelmetlennek tartják munkájukat
- külföldi ellenes belső szabályzatok
- a következmények figyelmen kívül hagyása (ismételt kérelmek növekvő száma, elhúzódó bírósági eljárás, az ezzel kapcsolatos növekvő költségek, sikertelen jogérvényesítés, a külföldiek életminőségének csökkenése)

A megfelelő tolmácsolás kedvező hatásai:

- hosszútávon időt spórol
- költségtakarékos
- értelmet ad a munkának
- biztosítja az emberi jogok érvényesülését
- hozzájárul a bírósági eljárás rugalmassá tételéhez
- pozitív következményei kihatnak az egész rendszerre
- hozzájárul a jog érvényesítéséhez
- alapvető fontosságú ahhoz, hogy pontos jegyzőkönyvet lehessen készíteni, biztosítja az igazságosság érvényesülését, és egy megalapozott döntés meghozatalát
- a szakszerű eljárás lefolytatása emeli a munka minőségét
- a külföldiekhez való hozzáállás megváltoztatásával javul a kommunikáció az eljárás során
- a hozzáállás és a viselkedés megváltoztatása javítja az adott államról külföldön alkotott képet
- a meghallgatás minőségének javításával megelőzhetőek a megismételt eljárások
- a munka minőségének javítása csökkenti az alkalmazottak magas fluktuációját, amelyre szubjektív okok miatt kerül sor
- a kevésbé működőképes, bevett szokások megváltoztatása egyszerűsíti az eljárást

A feltárt problémák és megoldási javaslatok³

1. Probléma: az eljárás résztvevői nem ismerik a hivatalos eljárás menetét, szabályait

- a külföldieket érintő eljárási tájékoztatók csak az állam hivatalos nyelvén érhetőek el (SK)
- a résztvevők (külföldiek és tolmácsok) nem kapnak pontos információkat a meghallgatás menetéről, mert hiányoznak az eljárás menetére vonatkozó írott szabályok (PL)
- az eljárás kezdetén a hatóság nem világosítja fel a külföldit a jogairól és kötelezettségeiről, sem a meghallgatás menetéről, sem az esetleges további eljárási szakaszokról (PL)
- a menedékkérők gyakran nincsenek tisztában azzal, hogy kérhetnek másik tolmácsot, ha erre megalapozott indokuk van (CZ, SK, HU, PL)
- a polgári jogi eljárások során a külföldiek gyakran nincsenek tisztában azzal, hogy az eljárás során saját maguknak kell biztosítaniuk tolmácsot (PL)
- a meghallgatásra vagy más eljárásra szóló idézések az állam hivatalos nyelvén íródnak, melyek tartalmát a külföldi felületesen érti, így megtörténhet, hogy a tárgyaláson nem jelenik meg a megadott időben, illetve tolmács nélkül jelenik meg (PL, CZ, SK, HU)
- A határozat közlésekor a hatóság szóban foglalja össze a döntések lényegét, ezt fordítja a tolmács a külföldi nyelvére (HU, SK)
- a külföldieknek szánt úrlapok csak az állam hivatalos nyelvén elérhetőek (SK, HU)
- az adminisztratív bonyodalmak miatt a külföldiek a hatóság segítségére vannak utalva azokban az esetekben is, amelyekben ez nélkülözhető lehetne (SK, CZ)

1. Javaslat: az eljárási szabályok ismertetése az eljárásban részt vevőkkel

- az eljárás előtt minden külföldit tájékoztatni kell az eljárás menetéről, szabályairól
- hozzáférhetővé kell tenni a meghallgatásra vonatkozó szabályokat, a külföldieket tájékoztatni kell jogaikról és kötelezettségeikről, beleértve azt is, hogy pl. joga van szünetet, vagy egy pohár vizet kérni. Indokolt esetben kérheti a meghallgatás megszakítását és egy más alakommal történő befejezését.
- a meghallgatásra szóló idézésnek tartalmaznia kell
 - a meghallgatás nyelvére vonatkozó információkat
 - más nyelvű tolmács alkalmazásának lehetőségét
 - milyen feltételek esetén kérhető más tolmács kirendelése
- mivel eltérőek az elképzelések arról, mit jelent tömörnek vagy részletesnek lenni, mely tények jelentősek, milyen típusú tényeket kell a dokumentumnak tartalmaznia, szükségeszerű, hogy a külföldieket a hatóság megfelelő utasításokkal lássa el
- bármely polgári jogi eljárásra szóló idézésnek tartalmaznia kell, hogy a külföldi saját költségén köteles tolmácsot biztosítani
- a meghallgatásra illetve más eljárási cselekményre szóló idézést olyan nyelven kell kiállítani, amelyről feltételezhető, hogy a külföldi azt megérti
- a hatóságokra utaltság mértékét csökkenteni lehet, ha a fontos információt tartalmazó tájékoztatókat több nyelvre is lefordítják és elektronikus formában is elérhetővé teszik

³A zárójelben feltüntetett államok rövidítése arra utal, hogy az adott probléma az adott államokban különböző mértékben volt megfigyelhető. Nem azt jelenti, hogy más államban nem jelentkeznek ezek a problémák, mégha a nemzeti beszámolók nem is említik őket.

2. Probléma: az eljárásban használt nyelv pontatlan meghatározása

- az államhatárokon lefolytatott eljárások alatt a külföldieket nem tájékoztatják arról, hogy a meghallgatás során anyanyelvükön kívül más nyelvet is használhatnak (tanulták az adott nyelvet az iskolában, de csak alapfokú tudással rendelkeznek) (PL)
- ha a külföldiek az anyanyelvükön kívül más nyelvet is ismertnek tüntetnek fel, megtörténhet, hogy a másik nyelvet viszont nem ismerik elég jól ahhoz, hogy ezen nyilatkozzanak; ez az eljárás elhúzásához vezet és drágítja a külföldivel történő kommunikációt (PL)
- egyes külföldiek feltűntetik, hogy értenek egy világnyelvet, miközben csak a megadott nyelv speciális dialektusát ismerik, nem az irodalmi változatot (főleg a francia és angol nyelv esetében), de a meghallgatás a választott nyelv irodalmi változatán történik (PL)
- egyes nyelvek illetve dialektusok esetében nem áll rendelkezésre megfelelő tolmács, így a külföldit angol vagy francia nyelven, vagy távtolmácsolás útján hallgatják meg (SK, HU, PL, UA)
- a tolmács nem vallja be, hogy azt a dialektust, amelyet a külföldi beszél, csak részben ismeri, és nem tudja pontosan lefordítani a külföldi nyilatkozatait (CZ, HU, SK, PL, UA)
- ha a tolmács nem beszél megfelelő szinten az adott nyelvet, szintén pontatlan lesz a jegyzőkönyv (pl. megfigyeltük, hogy az afgán tolmácsok általában farsi és pastu nyelven is beszélnek, viszont mivel csak az egyiket beszélik anyanyelvi szinten, bizonyos speciális kifejezéseket helytelenül fordítanak, mivel azoknak a rokon nyelvben részben más a jelentésük (CZ, HU, SK, PL)
- a fent említett „hozzávetőleges“ tolmácsolás a jegyzőkönyvek értékelésénél eltérések egész sorát eredményezheti annak ellenére, hogy a külföldi végig igazat mondott (CZ, HU, SK, PL, UA)

2. Javaslat: mind a külföldi, mind a tolmács nyelvtudásának felmérése

- a külföldieket már az államhatáron tájékoztatni kell arról, hogy a meghallgatás azon a nyelven történik, amelyet ismertként jelölnek meg
- a felelős személyeknek ki kell deríteni, hogy:
 - a külföldi dialektusban beszél e, vagy a nyelv irodalmi formáját használja, illetve mely nyelveken beszél folyékonyan
 - van-e olyan, a külföldi által ismert egyéb nyelv, mely esetében a hatóság tud megfelelő tolmácsolt biztosítani, akár távtolmácsolás útján is
 - a tolmács folyékonyan beszéli-e az adott dialektust vagy csak az adott nyelv irodalmi formáját ismeri. Ilyen esetben kellő időt kell biztosítani a tolmácsnak arra, hogy felderítse és tisztázza a különböző nyelvjárásokból eredő esetleges jelentéskülönbségeket

3. Probléma: a körülmények nem alkalmasak arra, hogy a résztvevők kellő figyelmet fordítsanak az eljárási cselekményre

- az okmány nélkül érkező migránsok gyakran rossz egészségi állapotban érkeznek az államhatárra, és kimerültek a hosszú ideje fennálló stresszes állapot miatt (PL, CZ, hu, SK, UA)
- az államhatáron dolgozó rendőrök nehéz körülmények között dolgoznak, ideértve az időhiányt is (PL, CZ, hu, SK)
- ha a hivatali helyiségben más személyek is tartózkodnak, nem alakul ki az a bizalmi légkör, ahol a külföldi nyugodtan nyilatkozhat (PL, HU, SK)
- egyes hivatalokban, illetve az államhatárokon, egy helyiségben több meghallgató panel található, ahol a meghallgatás alatt a különböző eljárások résztvevői hallhatják egymást (PL, SK)
- amennyiben a jegyzőkönyvet ugyanaz a személy veszi fel, mint aki a külföldi kötelező ellenőrzését végezte, a külföldi a rendőrrel szemben feltehetőleg bizalmatlan lesz és a vallomása sem lesz teljes (SK)

- a külföldiben félelmet kelthet, ha az illetékes személyek egyenruhát viselnek, mert ez arra a veszélyes helyzetre emlékezteti őket, amelyet már megélték, és amelyről be kell számolniuk (HU, SK)
- a külföldiben félelmet kelthet az is, ha a tolmács azonos területről származik, mint az üldözök, vagy más a vallási illetve a politikai hovatartozása, mint a külföldinek. Ilyenkor előfordul, hogy félelemből nem közöl bizonyos személyes, illetve különleges adatokat, így olyan fontos tények maradhatnak ki a vallomásból, amelyek a nemzetközi védelem megszerzéséhez szükségesek. (HU, UA, SK)
- ha a hivatalnok és a tolmács a külföldi jelenlétében a külföldi által nem értett nyelven kommunikál, ugyanúgy aláássa függetlenségét, mint amikor a tolmács a külföldi nyelven értekezik a külföldivel a hivatalnok előtt, és utóbb nem fordítja azt le (SK, CZ, HU)

3. Javaslat: olyan nyugodt légkör kialakítása, ahol minden résztvevő kellő figyelmet fordíthat az eljárásra

- a meghallgatást csak azután lehet megtartani, ha a külföldi megkapta az alapvető támogatást, és képes összeszedetten nyilatkozni
- a hivatalnokoknak tisztában kell lenniük azzal, hogy a meghallgatás lefolytatására az is hatással van, hogy melyik napszakaszban kerülnek kapcsolatba a külföldivel, milyen helyiségben zajlik a meghallgatás, illetve mennyire tudják biztosítani, hogy a személyes adatok ne jussanak illetéktelen személyek tudomására
- a hivatalnokoknak tisztában kell lenniük azzal, hogy a meghallgatás lefolytatására nagy hatással van a helyiségben jelenlévő emberek száma és származása, az intézmény dolgozóinak szolgálati beosztása, a külföldivel való múltbéli kapcsolataik, illetve a jogi hatáskörük
- az államhatárnál lévő hivataloknak elegendő dolgozót kell alkalmazniuk ahhoz, hogy a meghallgatást ne ugyanaz a személy vezesse, mint aki letartóztatta és megmotozta őt
- a résztvevők pontos érkezése, a bemutatkozás, a felvilágosítás az eljárás folyamatáról illetve a résztvevők jogairól és kötelességeiről, a gyakori félbeszakítások, a türelem illetve a meghallgatás minél gyorsabb befejezésére való törekvés kihat az elbírálásra és a kérelmező nyilatkozataira
- a tolmácsnak, hasonlóan a külföldivel, tudnia kell, hogy joga van szünetet kérni a meghallgatás alatt
- az eljárás során biztosítani kell a szólásszabadságot és a magánszféra védelmét, így a kihallgatás vagy a meghallgatás alatt. Ennek érdekében a külföldin és tolmácson kívül csak a meghallgatást vezető személy tartózkodhat a meghallgató helyiségben, így biztosítható a személyes adatok védelme is.

4. Probléma: nem megfelelő jegyzőkönyvek készítése

- az államhatáron egyes esetekben a külföldinek saját kezűleg kell leírnia azokat az okokat, amelyek miatt elhagyta hazáját. A felsorolt okokat később lefordítják, majd csatolják a külföldi menekültügyi aktájához (PL)
- a rendőrök nem világosítják fel a külföldit arról, mennyire kell részletesnek lennie a nyilatkozatnak, illetve milyen tényeket kell feltétlenül tartalmaznia (PL, HU, SK, CZ)
- a menedékkérőkkel készült meghallgatás alapján megírt hivatalos jegyzőkönyvek többségét a hivatalnokok kézzel írják, melyek közül egyesek nehezen olvashatók (PL)
- a menedékjog iránti kérelem okairól készült jegyzőkönyv rövidített, nem teljes, egyes esetekben professzionális tolmács jelenléte nélkül készült (PL, CZ, HU, SK)
- a tolmács észleli, hogy a nyilatkozatot nem rögzítették pontosan, igyekszik az egyes kifejezések jelentését megmagyarázni, de a hivatalnok leállítja (CZ, SK)
- a hivatalok az államhatáron készült jegyzőkönyvet tekintik a legfontosabbnak, a későbbi meghallgatásokon felmerülő bármely ténybeli eltérés a kérelmező szavahihetlenségének bizonyítéka, mivel nem veszik figyelembe a fent említett hátrányos körülményeket illetve a kérelmező

aktuális egészségi és pszichés állapotát (PL, CZ, HU, SK)

- a külföldi az eljárás befejezése után bizonyos esetekben nem kap másolatot a jegyzőkönyvről (PL, SK, HU)
- ha a külföldi szeretne kapni egy másolatot a jegyzőkönyvből, írásban meg kell, indokolja ennek okát, majd a jegyzőkönyv minden egyes oldaláért fizetnie kell (PL)
- a határozatokat a kérelmező nyelvén szóban közlik, bizonyos esetekben csak a lényegét foglalják össze magyarázat nélkül; a határozat teljes szövege írott formában az állam hivatalos nyelvén készül, melyet a külföldi nem ért (SK, CZ, HU)

4. Javaslat: megfelelő jegyzőkönyvek készítése

- a jegyzőkönyveket minden esetben számítógépen kell megírni, de különleges esetekben, mint pl. a menekültügyi eljárás, a meghallgatásról hangfelvételt is kell készíteni
- a meghallgatás végén biztosítani kell egy példányt a külföldi számára külön kérelem vagy díjfizetés nélkül
- az államhatárokon készült jegyzőkönyvek szükségszerűen tömörek, ezért valótlan állításokat is tartalmazhatnak a külföldi állapota illetve a szakszerű tolmács hiánya következtében, ezért a jegyzőkönyv felvételének körülményeire tekintettel az államhatáron készített jegyzőkönyvnek kisebb jelentőséget kell tulajdonítani
- a döntésnek a migrációs hivatalokban alapos, szakszerű tolmácsolás mellett felvett jegyzőkönyvön kell alapulnia
- minden olyan határozatot, amely valamilyen védelmi formáról, illetve tartózkodási engedélyről dönt, teljes egészében le kell fordítani a külföldi által ismert nyelvre
- az állami alkalmazottak, különösen a határokon dolgozók részére, biztosítani kell a folyamatos képzés lehetőségét
- a rendőr akadémiák tanterveinek részévé kell tenni interkulturális kommunikációval kapcsolatos tárgyakat is

5. Probléma: a tolmács korlátozott szókincssel rendelkezik

- az eljárás alatt alkalmatlan tolmácsokat alkalmaznak, akik olyan alapvető hibákat követnek el, amelyeknek súlyos hatása van a döntés tartalmára (CZ, HU, SK, UA, PL) Ilyen alapvető hibák, ha:
 - a tolmács nem ismeri kellőképpen a jog és a migráció szaknyelvét (HU, CZ, SK, UA, PL)
 - a tolmács nem ismeri a külföldi hazájának kultúráját, beleértve az adott országban használt speciális kifejezéseket, azok jelentéstartalmát, ennek eredményeképpen a fordítás eltér az eredeti nyilatkozattól vagy értelmetlen (PL, SK, HU, CZ)
 - a tolmács nem érti a jogi képzettséggel rendelkező résztvevők közötti kommunikációt, nem ismeri a jogi szakkifejezéseket, amelyeknek a jogi szövegösszefüggésben más értelmük lehet, mint a mindennapi nyelvben, még az állandó szókapcsolatok esetében is zavart kelthet, pl. „tartózkodási engedély“ vagy „menedékjogi kérelem“ (HU, SK, PL, CZ, UA)
 - a tolmács olykor helytelenül tolmácsolja például azt, hogy a külföldieket menekülttáborban helyezik el, holott tulajdonképpen fogdába viszik őket (SK)
- mivel nem kötelező professzionális tolmácsokat alkalmazni, az állam sok esetben nem velük dolgozik (PL, HU, UA)
- nincs lista a bíróságon alkalmazott tolmácsokról (UA)
- a szerződéses tolmácsoknak nem kötelező sem jogi, sem migrációs képzésben részt venniük (HU, UA, PL, SK)
- olyan egyetemi jogi- és tolmácsstanfolyamok, amelyek része a migráció területén előforduló jelenségek

kezelése vagy nem léteznek, vagy nem ötvözik az elméleti ismereteket a gyakorlattal (HU, PL, SK, UA)

- azok a tolmácsok, akik hivatalos tolmácsként szeretnék bejegyeztetni magukat, nagyon magas kiadásokkal kell, hogy számoljanak, illetve viselniük kell az adminisztrációs terheket (SK)

5. Javaslat: közreműködés a tolmácsok képzésében

- a tolmács kiválasztásánál fontos szempont legyen az, hogy mennyire ismeri a jogi, szakmai terminológiát
- módosítani kell a jogszabályokat annak érdekében, hogy ne feltétlenül a tolmácslistán szereplőket foglalkoztassák, hanem olyan tolmácsokat, akik részt vettek az adott speciális tanfolyamon. A tanfolyamokon el kell sajátítaniuk:
 - a migrációval kapcsolatos jogi terminológiát
 - az interkulturális kommunikáció technikáit
 - a kulturális eltéréseket, beleértve a kiemelt országok verbális és nonverbális kommunikációs szokásait is
- a jogászok, szociális munkások és tolmácsok egyetemi tanterveinek részévé kell tenni olyan kötelező és választható tantárgyakat, amelyek ötvözik a gyakorlati tapasztalatokat az elmélettel
- a hangfelvétel lehetőséget teremt minden menekültügyi eljárás esetében a meghallgatás utólagos minőségi ellenőrzésére
- az eljárás részévé kell tenni tolmács és az ügyintéző munkájának ellenőrzését

6. Probléma: a tolmács hiánya

- megfelelő tolmács hiányában, avagy a külföldi anyagi nehézségei miatt, egy hozzá közel álló személy tolmácsol, aki egyrészt nem képzett tolmács, másrészt nem kezelhet személyes adatokat, így a külföldi ki van téve annak a veszélynek, hogy az általa szolgáltatott információkkal visszaélnek (CZ, SK, HU, UA)
- az eljárást vezető személy látja el a tolmács feladatait is, majd ő hozza meg a végső határozatot is (PL)
- a képzett tolmácsok hiánya a polgári jogi eljárások folyamán és a tudatlan bevándorlók nyelvi-kulturális korlátai hozzájárulnak a csempész hatalmának növeléséhez, aki visszaélhet a külföldi helyzetével, magas anyagi kárpótlást igényelhet tőle, függőségben tarthatja a külföldit, sőt a külföldi emberkereskedelem áldozatává is válhat (CZ, SK)
- a külföldinek nem áll rendelkezésére tolmács, nem veszi fel a kapcsolatot időben a munkaügyi hivattal, biztosítóval, iskolával vagy a kórházzal. A probléma így fokozódik, az utólagos megoldás pedig mindig költségesebb (pl.: sürgősségi szolgálat beavatkozása) (PL, CZ, SK, UA)
- az orvosokkal, biztosítókkal és munkaügyi hivatalokkal történő kommunikáció szükséglete és a közösségi tolmácsok hiánya miatt nagy nyomás nehezedik az államigazgatásra és a jogászokra is (UA, CZ, SK)
- az állam a polgári jogi eljárások alatt is kötelezővé tette a tolmácsok jelenlétét, viszont nem állja a költségeket. Ez sérti az eljárásban résztvevők jogait és hátrányos helyzetbe hozza őket. (SK)
- abban az esetben, ha a hatóság költséghatékonyság, illetve lakóhely alapján választja ki a tolmácsot, nem feltétlenül azt a tolmácsot fogja választani, aki a legmegfelelőbb (HU, CZ, SK)
- ha a tolmács fizikailag nincs jelen, az interneten keresztül történő tolmácsolásnál elsikkadnak a non verbális jelek, így a tolmácsolás nem lesz teljes (HU)

6. Javaslat: képzett tolmácsok hálózatának és adatbázisának kiépítése

- a tolmács személyesen is legyen jelen a meghallgatáson, kivéve, ha kizárólag távtolmácsolás útján

biztosítható megfelelő tolmács

- mind a külfölditől, mind az állami szervtől független tolmácsot kell alkalmazni⁴
- az eljárást vezető személy egyidejűleg nem tolmácsolhat
- a hivataloknak a civil szervezetekkel együttműködve kell létrehozni egy tolmácshálózatot (és a nyilvánosság számára is hozzáférhető névjegyzéket) olyan tolmácsokból, akik:
 - részt vettek olyan speciális tanfolyamokon, melyek kiemelten foglalkoznak a külföldiekkel való kommunikációval és a releváns terminológiával
 - nem várható el kötelezően, hogy ezek a tolmácsok egyidejűleg a hivatalos tolmácsok névjegyzékébe is bejegyeztessék magukat⁵
 - alacsonyabb díjért dolgozhatnak, mint egy bírósági tolmács⁶
- mind a külföldiek, mind a hivatalok számára fontos, hogy hozzáférjenek a képzett közösségi tolmácsok adatbázisához
- a közösségi tolmácsok hálózatát hasonló módon lehet kialakítani, mint ahogy azt az OPU⁷ (CZ) tette, az állami intézmények, civil szervezetek, migránsokkal foglalkozó szervezetek és a fordító- és tolmácsképző tanszékek közreműködésével:
 - a tolmácsolást tanuló egyetemi diákok gyakornokként tapasztalatot szerezhhetnek a civil szervezeteknél
 - a civil szervezetek részt vehetnének a közösségi tolmácsok egyetemi képzésében,
 - az egyetemi dolgozók részt vehetnek a közösségi tolmácsok képzésében,
 - a migráns közösségeket be lehet vonni a megfelelő tolmácsok megkeresésének folyamatába
 - a közreműködésnek ez a formája gazdaságilag takarékos megoldásokat hoz
- abban az esetben, ha a külföldi tudja igazolni, hogy hátrányos anyagi helyzetben van, az államnak kell állnia a tolmácsolás költségeit

7. Probléma: a tolmács nem tartja be a tolmácsok etikai kódexét

- a tolmács nem elég képzett: a zavaros tolmácsolás ellentmondásokhoz és feszültségekhez vezet
- a tolmács nem tanúsít kellő figyelmet a meghallgatás alatt (PL, SK, HU, CZ)
- a tolmács szólítja fel a külföldit, hogy rövidítse le a mondanivalóját (CZ, SK)
- a tolmács megkérdőjelezi a külföldi vallomását, minősíti azokat, emocionális nonverbális kifejezéseket használ (CZ, SK, HU, PL)
- a tolmács nem tolmácsolja pontosan a meghallgatást vezető kérdéseit, vagy olyan kérdéseket is feltesz, amelyeket a meghallgató nem is kérdezett (HU, CZ, PL, SK)
- a tolmács nem szakítja meg a külföldit a vallomása során, nem jegyzeteli az elhangzottakat, önkényesen összegzi és jelentősen lerövidíti a külföldi vallomását, olyan részleteket hagy ki, amelyek a későbbiek során fontosak lehetnek (CZ, SK, HU, UA, PL)
- a tolmács szabadon beszélget a meghallgatás alatt a külföldivel, nem tudatosul benne, hogy saját viselkedése a külföldi számára negatív hatással lehet (PL, SK, HU, CZ)
- a hivatalnok nem veszi észre, hogy a tolmács felületesen tolmácsol, vagy nem egészen érti a külföldi vallomását; a tolmács nem akarja elhúzni az eljárást; a külföldi nem tud arról, hogy tiltakozhat, mivel

⁴ lásd a tolmácsokra vonatkozó etikai kódexet

⁵ ennek érdekében módosítani kellene az adott állam megfelelő jogszabályait

⁶ ennek érdekében módosítani kellene az adott állam megfelelő jogszabályait

⁷ Az OPU 2010-ben kezdte együttműködését a Prágai Károly Egyetem Fordító Intézetével. Az intézet hallgatói szakmai felügyelet alatt kötelező gyakorlaton vesznek részt az OPU-nál. A gyakornokok az önkéntes együttműködés részeként főként a menekülteket befogadó állomásokon tolmácsolnak, jogi tanácsot adnak az OPU irodáiban és segítik a külföldieket a hivatalos eljárásokban. További információ a közösségi tolmácsolás speciális válfajairól: <http://utrl.ff.cuni.cz/>, <http://opu.cz/cz/article/23>.

nem kapott ilyen tájékoztatást (PL)

- a tolmács nyelvtudásának ismerete, beleértve a jogi szakkifejezéseket is, a helyszínen nem mérhető le, általában nem jellemző, hogy a külföldi jelezné elégedetlenségét, hiszen a tolmácsnak kellene az ellenvetést is lefordítania (PL)
- az etikátlan tolmácsolás hozzájárulhat a külföldivel szembeni nem megfelelő eljáráshoz, illetve a hiányos tolmácsolásból adódó ellentmondások miatt a külföldi kérelmének elutasításához is (PL, SK, CZ)
- annak ellenére, hogy a tolmácsok számára rendelkezésre áll az ENSZ etikai kódexe, és rendszeresen szervez képzéseket tolmácsoló tolmácsok részére (SK, UA), a tolmács egyes esetben az alapszabályokat sem ismeri, és nem tartja be a tolmácsok etikai kódexét (CZ, SK, UA)
- a gyakorlatban nincs olyan bevált mechanizmus, amely ellenőrizné a tolmácsolás minőségét, illetve biztosítaná a fegyelmi eljárás hatékonyságát az etikai kódex megszegése esetében, a bűncselekmény alapos gyanújának esetében pedig büntetőeljárást kezdeményezését (SK, PL)⁸
- a nem hivatalos tolmácsokra nem vonatkoznak az etikai kódex rendelkezései (PL, SK, CZ)

7. Javaslat: olyan tolmácsok alkalmazása, akik betartják a tolmácsok etikai kódexét⁹

- rendszeres képzéseket kell szervezni az alkalmazott tolmácsok számára
- a tolmácsot a tolmácsolás megkezdése előtt tájékoztatni kell jogairól és kötelezettségeiről, a kötelezettségei megszegésének következményeiről, valamint arról, hogy ha bűncselekmény elkövetésének gyanúja merül fel, a hivatal megteszi a szükséges lépéseket a felelősségre vonás érdekében
- olyan tolmácsokat kell alkalmazni, akik az etikai kódex megismerése után írásban vállalják annak betartását
- a meghallgatásról felvételt kell készíteni, és ezt hozzáférhetővé kell tenni az eljárás minden résztvevője számára, mivel utólag csak a hang- vagy videofelvétel alapján lehet értékelni a tolmácsolás minőségét
- a külföldinek lehetőséget kell adni a tolmácsolás értékelésére a tolmács jelenléte nélkül, mivel az ellenvetések rá vonatkoznak: a hivatal által lezárt dobozba elhelyezett rövid kérdőív kitöltésével, vagy a meghallgatástól számított hét napon belül írásban, így a külföldi véleménye is az okirat részévé válna

8. Probléma: a tolmács más feladatokat is átvesz

- a tolmács átveszi az eljárás más résztvevőjének funkcióját:
 - döntéshozó (a kérelem megalapozottságáról dönt),
 - jogász (külföldieknek nyújt jogi tanácsadást),
 - rendőr (segítséget nyújt a fogdából történő elbocsátásnál illetve okiratokat készít),
 - szociális munkás (tájékoztatást ad az integrációs lehetőségekről),
 - pszichológus (terapeutához hasonlóan vezeti a beszélgetést)
 - a származási ország szakértője (a külföldi vallomását összehasonlítja a saját ismereteivel),
 - társadalomtudós (nyilatkozik a származási ország szokásairól, az országban jelen lévő etnikai és kulturális sajátosságokról, és a külföldi szavahihetőségéről) (PL, SK, HU, CZ)

⁸A Szlovák Köztársaságban ilyen bűncselekményeket találunk a büntető törvénykönyv 347§-a szerint “Valótlan szakértői vélemény, tolmácsolás és fordítás”, vagy a büntető törvénykönyv 347§-a szerint, “Korrupció” és “Passzív vesztegetés” címszavak alatt

⁹A Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumának Migrációs Hivatala az ENSZ közreműködésével megjelentette a menekültügyi eljárásban használt tolmácsok etikai kódexét (Specifics on Interpretation in Asylum Proceedings 2010). Egy másik példa a bírósági tolmácsokra vonatkozó szabályokról angol nyelven: Hrehovčík, Bázlik (2009 : 264)

- miközben a tolmács átveszi az eljárás más résztvevőinek funkcióját, a hivatal képviselője nem utasítja rendre, nem akadályozza meg a hasonló megnyilvánulásokat, melyek ellentétben állnak az ügyfél érdekeivel
- a hivatal képviselője elfogadja, hogy a tolmács a külföldinek címzett nyilatkozatai során azonosul a hivatal álláspontjával (CZ, SK, HU)
- a hivatal képviselője tölti be egy személyben a meghallgató a tolmács és a döntéshozó szerepét (PL)
- a tolmács a szünetekben úgy viselkedik, mintha ahhoz a hivatalhoz tartozna, akinek a felkérésére tolmácsol, pl.: magánbeszélgetést folytat hivatalnokokkal és a rendőrökkel (SK, PL, CZ)
- a tolmács kifejti saját véleményét, pl.: a külföldi lényegtelen, érthetetlen dolgokat mondott. Az első esetben a tolmács, mint döntéshozó nyilvánul meg, holott nem az ő feladata eldönteni, mi fontos és mi nem fontos. A második eset viszont a saját képzetlenségének bizonyítéka, mivel arra lehet következtetni, hogy nem érti az adott dialektust. Ezen megállapítások összekapcsolhatóak a fellebbezésekben gyakran megjelenő panaszokkal, miszerint a tolmács nem értette pontosan az elhangzottakat, a jegyzőkönyv nem teljes, illetve pontatlanul tolmácsol tényeket tartalmaz. (HU, CZ, PL, SK, UA)
- a tolmács a külföldieknek önkényesen osztogat tanácsokat, hogy mikor kérjenek vagy ne kérjenek menedéket (HU, CZ, SK, UA)
- a tolmács jogellenes cselekményt követ el¹⁰ (a fent említett esetekben) vagy a külföldit korrupciós cselekményre buzdítja, ha felajánlja neki, hogy a vallomását „túldramatizálja“ (HU, CZ, PL, SK)
- a külföldi a tolmácstól kér tanácsot arra vonatkozóan, hogy mit mondjon ahhoz, hogy a hivatal védelmet biztosítson a számára (PL, SK, UA)

8. Javaslat: a tolmács tevékenységének ellenőrzése

- a hivataloknak kell ellenőrizniük a tolmács tevékenységét, és biztosítani, hogy csak saját feladatait lássa el, tartsa be az etikai kódexet és a jogi előírásokat és tartózkodjon a jogellenes cselekményektől
- a döntéshozókat ki kell képezni arra, hogy felismerjék, ha a tolmács helytelenül tolmácsol
- a döntéshozónak előnye származhat a külföldi nyelvének ismerete, viszont ezt csak a tolmácsolás ellenőrzésére használhatja, mivel a döntéshozó az intézmény képviselője, így nem független
- a tolmácsnak függetlennek kell maradnia az egész eljárás alatt, beleértve a szüneteket is, ezzel támogatva a külföldi vallomásának hitelességét
- a tolmácsnak minden körülmények között a külföldi teljes nyilatkozatát le kell fordítania
- ha a külföldi hosszan beszél a vele történekről, a tolmácsnak ezalatt jegyzetelnie kell
- a tolmácsnak lehetőséget kell adni arra, hogy megmagyarázzon bizonyos kifejezéseket, ha ezek a szokásostól eltérő jelentéssel szerepelnek a jegyzőkönyvben
- pontatlan jegyzőkönyv esetén a tolmácsnak nem kötelező aláírnia a jegyzőkönyvet
- a hivatalok által megállapított tolmácsolási szabályokat is hozzáférhetővé kell tenni

9. Probléma: a pontatlan tolmácsolás következményeit csak a külföldi viseli

- a határozatban foglalt döntés megalapozottsága a tolmácsolás pontosságától függ
- ha hozzátartozó, más migráns, menekült illetve a hivatalnok tolmácsol, illetéktelen személy is hozzáférhet a külföldi személyi adataihoz (CZ, SK, HU, PL)
- a külföldi azért nem mer panaszt tenni a meghallgatása alatt a tolmácsolással kapcsolatban, mert fél,

¹⁰A Szlovák Köztársaságban a büntető törvénykönyv 347§-a szerinti bűncselekmény, részletesebb információért lásd: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/trestny-zakon/>

- hogy ezzel elhúzza az eljárást, vagy elutasítják a kérelmét (PL, SK, CZ, HU, UA)
- a jegyzőkönyvek közötti bármilyen eltérést a külföldi szavahihetlenségére utaló jelként értékelnek a további eljárások során (PL, SK, CZ, HU)
 - ha a külföldi azt állítja, hogy a jegyzőkönyv nem egyezik az általa elmondottakkal, nincs egyéb bizonyíték, ami alátámasztaná ezt (PL, SK, CZ, HU)
 - a meghallgatást vezető személy nem magyarázza el az „üldözés“ fogalmát vagy az üldözésre irányuló kérdést szó szerint teszi fel, így a külföldi nem érti pontosan a fogalom jelentését, és kijelenti, hogy nem volt üldözésnek kitéve, holott valójában veszélyben lehetett az élete (PL, SK, CZ)
 - az utólagos kiegészítéseket gyakran ellentmondásként értékelik, vagy azt a következtetést vonják le, hogy a külföldi félrevezeti a hatóságot (PL, SK, CZ, HU, UA)
 - miután a külföldi aláírta a jegyzőkönyvet, azt úgy tekintik, hogy a külföldi elismerte, hogy a jegyzőkönyvbe foglaltak megfelelnek az általa elmondottaknak, így lehetetlen bizonyítani a tolmácsolás folyamán történt hibákat. A jegyzőkönyv az állam hivatalos nyelvén készül, a külföldi nem minden esetben jut hozzá ennek másolatához. (PL, SK, CZ, HU, UA)
 - a helytelen tolmácsolás elleni panaszokat gyakran nem jegyzik fel, mert:
 - a külföldiek nem akarnak az egyébként is előnytelen helyzetükön tovább rontani
 - a tolmácsok és a külföldiek gyakran azonos országból származnak
 - az meghallgatás vezetése és tolmácsolása alatt vétett esetleges hibák hangfelvétel hiányában nem bizonyíthatóak
 - nincs hatékony eljárás a tolmács felelősségre vonására (PL, SK, CZ, HU, UA)
 - a pontatlan tolmácsolásból adódó félreértések a későbbiekben növelik mind az állam mind a külföldi költségeit (PL, SK, CZ, HU)

9. Javaslat: az eljárás során készült jegyzőkönyvek hozzáférhetővé tétele a külföldi számára

- a külföldit tájékoztatni kell a jogairól, ezek érvényesítési lehetőségeiről¹¹, beleértve azt is, hogy kifogást emelhetnek a tolmácsolás minősége ellen, illetve meghatározott esetekben más tolmács kirendelését is kérhetik
- jogi képviselő jelenlétében a tolmácsolás és a fordítás alaposabb, biztosított a jegyzőkönyv visszafordítása és a helyesbítések, javítások rögzítése
- hangfelvételt abban az esetben is készíteni kell, ha nincs jelen a külföldi jogi képviselője
- a meghallgatást vezető személynek ismernie kell bizonyos kifejezések jelentését más kultúrákban (pl.: az „üldözés“ fogalma idegen nyelvekben), az alkalmazható tényállás felderítési módszereket¹²
- legalább a menekültügyi meghallgatásokról készíteni kell hangfelvétel is. Így megoldódna a tolmácsolás pontosságának a problémája, a későbbi fellebbezések és írásbeli magyarázatok problémája; a vallomások értékelése ilyen formán megfordítható lenne
- a meghallgatás végén a külföldi rendelkezésére kell bocsátani egy példányt a jegyzőkönyvből bármilyen kérelem vagy díjfizetés nélkül
- a külföldinek lehetőséget kell adni a tolmácsolás minőségének értékelésére a tolmács jelenléte nélkül, mivel a kritikák a tolmácsot érintik. Ez történhetne a hivatal által lezárt ládába helyezhető rövid kérdőív kitöltésével, vagy a meghallgatástól számított hét napon belül írásban benyújtott észrevétellel, így a külföldi véleménye is az akta részévé válna

¹¹Azon ország jogszabályainak értelmében, amely területén a külföldi tartózkodik.

¹²Részletes leírás, analízis és a külföldiekkel folytatott különböző kommunikációs technikák található Helena Tužinská publikációjában: *Questions of Description and Translation: Using Data from Anthropology and Ethnology in the Conduct and Interpretation of Interviews with Immigrants.*, Bratislava: Stimul 2010, 2011- ben angol nyelvű verzió: <http://hrl.sk/pages/publications>

10. Probléma: a hivatal hátráltatja a megfelelő tolmácsolást

- a meghallgatást vezető személy hátráltatja a meghallgatást és a szakszerű tolmácsolást:
 - nem magyarázza el az eljárás menetét a külföldinek,
 - nincs felkészülve a meghallgatásra,
 - kimutatja a mássággal szembeni ellenérzését,
 - bizalmatlan a külföldivel szemben,
 - tiszteletlenül fordul a külföldihez,
 - figyelmetlen,
 - siettetni a meghallgatás befejezését,
 - eldöntendő kérdéseket tesz fel,
 - gyakran félbeszakítja a válaszadást,
 - nem szó szerint rögzíti az elhangzottakat,
 - nem készít hangfelvételt,
 - a jegyzőkönyv másolatát nem adja át a külföldieknek,
 - nem tartja be a szabályzatokat és a jogszabályokat,
 - mind a hivatal, mind a dolgozója külföldi-ellenes nonverbális és verbális megnyilvánulási formát használ (PL, SK, CZ, HU)

10. Javaslát: olyan meghallgatás tartása, mely elősegíti a megfelelő tolmácsolást

- azok a hivatalok, amelyek külföldiekkel dolgoznak, rendszeres időszakonként képzések keretében taníthatják meg dolgozóiknak, hogy az eljárás menetére és a tolmácsolás minőségére súlyosan kihatnak az alábbiak:
 - az eljárás menetének részletes ismertetése,
 - felkészülés a meghallgatásra,
 - a mássággal szembeni viselkedés,
 - a résztvevők közötti bizalom mértéke,
 - a kölcsönös tisztelet,
 - a figyelem,
 - mennyi időt szán a meghallgató a meghallgatásra,
 - a feltett kérdések típusai,
 - a válaszok gyakori félbeszakítása,
 - pontos jegyzetek készítése,
 - a hangfelvétel jelentősége,
 - a jegyzőkönyv másolatának kézbesítése a külföldiek számára,
 - a szabályok betartásának mértéke,
 - a külföldiekkel szembeni nonverbális és verbális személyi és hivatali megnyilvánulások

Összegzés

Feltárt hiányosságok:

1. az eljárás résztvevői nem ismerik a hivatalos eljárás menetét, szabályait
2. az eljárásban használt nyelvek pontatlan meghatározása
3. a körülmények nem alkalmasak arra, hogy a résztvevők kellő figyelmet fordítsanak az eljárási cselekményre
4. nem megfelelő jegyzőkönyvek készítése
5. a tolmács korlátozott szókinccsel rendelkezik
6. a tolmács hiánya
7. a tolmács nem tartja be a tolmácsok etikai kódexét
8. a tolmács más feladatokat is átvesz¹³
9. a pontatlan tolmácsolás következményeit csak a külföldi viseli
10. a hivatal hátráltatja a megfelelő tolmácsolást

Megfelelő javaslatok:

1. az eljárási szabályok ismertetése az eljárásban részt vevőkkel
2. mind a külföldi, mind a tolmács nyelvtudásának felmérése
3. olyan nyugodt légkör kialakítása, ahol minden résztvevő kellő figyelmet fordíthat az eljárásra
4. megfelelő jegyzőkönyvek készítése
5. közreműködés a tolmácsok képzésében
6. képzett tolmácsok hálózatának és adatbázisának kiépítése
7. olyan tolmácsok alkalmazása, akik betartják a tolmácsok etikai kódexét
8. a tolmács tevékenységének ellenőrzése¹⁴
9. az eljárások során készült jegyzőkönyvek hozzáférhetővé tétele a külföldi számára
10. olyan meghallgatás tartása, amely elősegíti a megfelelő tolmácsolást

A projektben részt vevő partner szervezetek egyetértenek abban, hogy a fent említett intézkedéseket kisebb nagyobb mértékben minden olyan hivatalnál indokolt lenne bevezetni, ahol az állami hivatalnokok kapcsolatba kerülnek külföldiekkel. A kulcsfontosságú problémák összegzése a partner szervezetek által tapasztaltakon alapulnak, de ez nem jelenti azt, hogy ezek minden egyes eljárás során elő fordulnak. A tolmácsolás során megfigyelt hiányosságok következményei, az eljárás elhúzása és a költségek növekvése, ugyanúgy jelentkeznek a menekültügyi eljárások, mint az egyéb közigazgatási eljárások során. A pontos tolmácsolásra fordított anyagi erőforrások végül megtérülnek, mert a szakszerű tolmácsolás hatékonyabbá teszi az eljárásokat. Nem utolsósorban, megfelelő tolmács biztosítása hozzájárul az ellentmondások és a konfliktusok megelőzéséhez és az igazságos eljáráshoz.

A tolmácsnak megfelelő szókinccsel kell rendelkeznie, különösen a jog és migráció szaknyelve terén: minél jobban ismeri a jogi terminológiát, annál gördülékenyebb lesz a hivatalos eljárás. A tolmács számára az is szükséges, hogy megfelelő gyakorlattal rendelkezzen az interkulturális kommunikáció terén, illetve ismernie kell bizonyos kifejezések pontos használatát az adott országban. Ismernie kell az eltérő naptárakat, valamint a külföldi származási országának a politikai-, vallási-, szociális- és kulturális helyzetét is. Mindezek mellet, tudnia kell azt is, hogy a verbális, illetve nonverbális kommunikáció során hogyan fejezheti ki magát

¹³ A tolmács eközben olyan hibákat követhet el, amelyek az általánosan kötelező jogszabályokba ütközhetnek.

¹⁴ A Szlovák Köztársaságban ez magában foglalja a bűncselekmény alapos gyanújának esetében büntetőeljárás kezdeményezését a 300/2005 számú büntetőtörvénykönyv 347§-a vagy a 328§-a alapján.

a állam hivatalos nyelvén, valamint a külföldi nyelvén. A projekt részét képezi a külföldiekkel való kommunikációval kapcsolatos kutatási eredmények angol nyelvre fordítása is, valamint a külföldiek meghallgatásának vezetése és a meghallgatás során használható etnográfiai és antropológiai ismereteket taglaló tanulmányból kiemelt példák. (Tužinská, 2011).

Jelenleg a tolmácsolás minőségét senki sem ellenőrzi, a tolmácsolással kapcsolatos panaszokat a hivatalok általában alaptalannak nyilvánítják. A hangfelvételek készítése és archiválása érdekében történő technikai fejlesztés nemcsak pontosabb meghallgatásokat eredményezne, hanem csökkentené a fellebbezési eljárások számát, illetve gyorsítaná azokat. A meghallgatásról készült hangfelvétel bizonyítékként felhasználható az eljárás összes résztvevője által azokban az esetekben, ha valamelyiküket szakszerűtlenséggel, félrevezetéssel vagy bűncselekmény elkövetésével vádolnák meg (hamis szakértői vélemény, tolmács és fordítói cselekmények esetén visszaélésre is lehetőséget adó körülmény).

A fentiekben összefoglalt összehasonlító beszámoló *Kommunikáció külföldiekkel: a tolmácsolás jelentősége* címmel a lengyelországi, magyarországi, csehországi, szlovákiai és ukrainai gyakorlatot hasonlítja össze. Több síkon feltárt félreértéseket ír le, amelyek tudatosan vagy nem tudatosan jelentkeznek a külföldiekkel történő kommunikáció során. Alapvető hiányosságokat tár fel és szabálytalan gyakorlatokat ír le, amelyek a tolmácsolás alatt ismételten megtörténnek. Rendszerbeli intézkedéseket javasol, amelyek segítenek a nemkívánatos szituációk megelőzésében. Olyan változtatásokat javasol, melyek megkönnyíthetik a kommunikációt, melyből minden résztvevőnek előnye származik majd.

Irodalom

- Berk-Seligson, S. 2002. *The Bilingual Courtroom. Court Interpreters in the Judicial Process.* Chicago : The University of Chicago Press.
- Divinský, B. 2009. *Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004-2008).* (Migration Trends in the Slovak Republic After Accession to the EU (2004-2008).) Bratislava: IOM.
- Eades, D., 2010. *Sociolinguistics and the Legal Process.* MM Textbooks.
- Gibbons, J., ed. 1994. *Language and the Law.* Longman.
- Good, A. 2007. *Anthropology and Expertise in the Asylum Courts.* London : Routledge Cavendish.
- Hrehovčík, T., Bázlik, 2009. *M. Súdny preklad a tlmočenie.* (Court Translation and Interpreting.) Iura Edition.
- Launikari, M., Puukari, S. (eds.) 2009. *Multikulturní poradenství. Teoretické základy a osvědčené postupy v Evropě.* (Multicultural Counselling. Theoretical Foundations and Methods Used Successfully in Europe.) DZS a Euroguidance.
- Maryns, K. 2006. *The Asylum Speaker: Language in the Belgian Asylum Procedure.* Manchester : St. Jerome Publishing.
- Newbury, P., Johnson, A. 2006. *Suspects' resistance to constraining and coercive questioning strategies in the police interview.* In *Speech Language and the Law.* 13,2, 213 – 240.
- Russell, S. 2000. "Let me put it simply": the case for a standard translation of the police caution and its explanation. In *Forensic Linguistics*, 7, 1, 26 – 48.
- Spradley, J. P., 1979. *The Ethnographic Interview.* Holt, Rinehart and Winston.
- Tužinská, H. 2011. *Questions of Description and Translation: Using Data from Anthropology and Ethnology in the Conduct and Interpretation of Interviews with Immigrants.* (Slovak edition, Bratislava: Stimul 2010), both in Slovak and English at <http://hrl.sk/pages/publications>.
- Tužinská, H. 2009. *Kultúrna citlivosť.* (Cultural Sensitivity.) In *Mittelmanová, M., Volanská, M., Tužinská, H. Vybrané práva cudzincov na území SR a kultúrna rozmanitosť. Princíp nenavrátania, zlúčenie rodiny a kultúrna citlivosť.* (Selected Rights of Foreigners on the Territory of the Slovak Republic, and Cultural Diversity. The Principles of Non-refoulement, Family Reunification, and Cultural Sensitivity.) Bratislava : Stimul, 79 – 110. In Slovak at <http://hrl.sk/pages/publications>.
- UNHCR in the Slovak Republic, 2010. *Osobitosti tlmočenia v azylovom konaní.* (Specifics of Interpreting in Asylum Proceedings.)
- Vašečka, M. 2009. *Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike.* (Public Attitudes to Foreigners and Foreign Migration in the Slovak Republic.) Bratislava: IOM.
- Wadensjö, C. (1998). *Interpreting as Interaction.* London/New York: Longman.

Tolmácsolással és meghallgatástechnikával foglalkozó internetes dokumentumok:

- UNHCR *Interviewing applicants for refugee status*: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ccea3304.html>
- UNHCR *Interpreting in a refugee context*, Self-study Module:
www.unhcr.org/refworld/docid/49b6314d2.html,
- Recommendations for conducting interviews with women who are victims of human trafficking:
<http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=449>
- Interpreting by students: <http://opu.cz/cz/article/23> , <http://utrl.ff.cuni.cz/>
- *Interpretation in the Asylum Process - Guide for Interpreters*, (angol, finn, svéd nyelven):
<http://www.migri.fi>
- *Human Rights Watch Report 2010*: <http://www.hrw.org/en/reports/2010/12/16/buffeted-borderland-0>
- *Immigration and Refugee Board of Canada: Interpreter Handbook*:
<http://www.irb.gc.ca/eng/brdcom/publications/inter/pages/index.aspx>
- Tužinská, H. 2011. *Questions of Description and Translation: Using Data from Anthropology and Ethnology in the Conduct and Interpretation of Interviews with Immigrants*. Bratislava : Stimul
<http://hrl.sk.pages.publications/>